

Şafii'de Dil ve Edebiyat

Yasin KAHYAOĞLU*

Şafii mezhebinin kurucusu olarak bilinen, Arap Dili ve Edebiyatında da otorite kabul edilen Şafii'nin asıl adı: Muhammed b. İdris b. el-Abbas b. Osman b. Şafi' el-Haşimi el-Kuraşi el-Muttalibi'dir. Lakabı ise Ebu Abdullah'tır. Şafii'nin nesebinde geçen Haşim adındaki kişi, Peygamber (s.a.v.)'in dedesi olan Haşim değildir. Zira peygamber (s.a.v.)'in dedesi: Haşim b. Abdi Menaf'tır. Şafii'nin nesebinde geçen Haşim ise; Haşim b. Abdi Menaf'ın kardeşi oğludur¹. Şafii; hicri 150 (m. 767) senesinde Gazze'de doğdu. Gazze Filistin topraklarındadır². İki defa Bağdat'ı ziyaret ettikten sonra, hicri 199 senesinde Mısır'a gitti ve hicri 204 (m. 820)'de Kahire'de 54 yaşında vefat etti.³ Kabri Kahire'de maruf olup büyük bir türbe içindedir. Doğumundan kısa bir süre sonra babası vefat etmiştir. Annesi onu iki yaşında iken asıl memleketleri olan Mekke'ye götürmüş ve orada büyütülmüştür.⁴

Şafii ve Arap Edebiyatı

İmam Şafii; fıkhıta olduğu gibi Arap Dili ve Edebiyatında da imam olarak kabul edilmektedir. Hatta onun edebiyatçılığı, zaman itibariyle

* Yrd. Doç. Dr., Harran Ü. İlahiyat Fak. Arap Dili ve Belağatı Anabilim Dalı, Şanlıurfa – Türkiye, ykahyaoglu@hotmail.com

¹ Geniş bilgi için Bkz: Yakut el-Hamevi, Mu'cemu'l-Udeba, XVII-XVIII, 281-327

² Yakut el-Hamevi, Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 282

³ Hayreddin ez-Zirikli, El-A'lam, VI, 26; İbn Hallikan, Vefeyatü'l-A'yan, II/ 447; Divan İmam Şafii, Ömer Faruk et-Tabba', s. 5. Ayrıca Bkz: Tabakatü'l-Kurra, II/95

⁴ Mu'cemu'l-Udeba, a.g.e., XVII, 281-327; Cevletün fi-Riyadi'l-İlm ve'l-Ma'rife, s. 334-334

fıkıhçılığından daha öncedir. Şafii'nin 54 yıllık ömrünün 20 yılını Arap Dili ve Edebiyatına verdiği ifade edilmektedir. "El-Ümm" adlı eserinde klasik Arap edebiyatını çokça kullanması, onun bu alanda ne denli otorite olduğunu göstermektedir. Edebiyattaki otoritesi Esmâî, Cahız ve Mazenî gibi meşhur Arap dilcileri tarafından kabul edilmiştir.⁵

"Eğer şiir, ulemanın kadrini düşürmeseydi,

Bugün ben, Lebid'den daha büyük şair olurdu" sözünü bunu doğruluyor. Şafii; İslam hukukunda müçtehit bir imam olmasaydı o; Arap dili ve edebiyatının büyük bir otoritesi olarak öne çıkmasa bile, Arap edebiyatının büyük bir dilbilimcisi ve şairlerinden biri olurdu. Şafii hayata Kur'an okumakla başladı, daha sonra şiir ezberleyip rivayette bulundu. Fasih Arapçayı öğrenmek ve dilini güzelleştirmek amacıyla çölde yaşayan Arapların arasına katıldı. Bu sayede asrının fasih konuşan dil âlimi konumuna geldi.

Şafii bu konuda şöyle der: Mekke'den çıkıp Hüzeyl kabilesine katıldım, böylece onların dilini öğrendim. Zira Hüzeyl Arapların en fasih konuşan kabilelerinden biriydi. Ben onların arasında uzun süre kaldım, nereye gitseler onlarla birlikte gittim, nerede konaklasalar ben de orada konakladım. Mekke'ye dönünce de şiir, edebiyat ve Eyyamü'l-Arab'la ilgili rivayetlerde bulunup anlatmaya başladım⁸.

İşte bunun içindir ki; Araplar Şafii'nin meclisine gelir, onu dinler, onun dil ve edebiyatından istifade ederlerdi.

Hasan b. Muhammed ez-Za'ferani şöyle der: Bir gurup Arap dilcisi bizimle birlikte Şafii'nin sohbetlerine hazır olur bir tarafa otururlardı. Liderlerinden birine şöyle dedim: Sizin ilim alma veya verme gibi bir durumunuz yok, o halde niçin meclislerimize katılıyorsunuz? Şöyle cevap verdi: Biz Şafii'nin dilini duymaya ve onu dinlemeye geliyoruz⁹.

Her ne kadar Arap edebiyatı tarihi ünlü bir edebiyatçı olarak Şafii'den yararlanmış olmasa dahi, İslam (şeriatı) sünneti savunan,

⁵ Dağcı Şamil, İmam Şafii Hayatı ve Fıkıh Usulü İlmindeki Yeri, s. 48

⁶ Adı; Lebid b. Rebia olup Amir oğullarındandır. Cahiliye ve İslami dönemi yaşamış "el-Muallâka" şairlerindendir.

⁷ Ömer Faruk et-Tabba', Divan İmam Şafii, s., 60

⁸ Tertibu'l-Medarik, s. 383

⁹ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 299

sırlarını bilen, delalet ve illetleri konusunda mütehassıs olan büyük bir müçtehidini kazanmış ve ondan istifade etmiştir. Bununla birlikte güzel konuşması, Kureyşlerin konuştuğu fasih dile hâkim olması, edebiyat ve şiiri ezberlemesi, Allah'ın kelamı Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyup ezberlemesi, derin manalarını anlama hususunda Şafii'nin eşine az rastlanır.

Bu konuda el-Muberrid¹⁰ şöyle der: Allah Şafii'ye rahmet eylesin. O iyi bir şair, edebiyatı iyi bilen ve Kur'an'ı en iyi anlayandı¹¹.

Yunus b. Abu'l-Ya'la da şöyle der: Şafii; Arap dili alanında konuştuğu vakit: Bu ilmi en iyi bilen işte budur, şiir hakkında konuşup şiir okuduğu vakit: Bundan daha iyi şiir bilen yoktur, fıkıhla ilgili konuştuğu vakit ise: Fıkıhı en iyi bilen Şafii'dir derdim¹².

Aslında; edebiyat, dil ve şiir olarak Şafii'yi incelemek başlı başına büyük bir çalışmayı gerektirir. Bununla birlikte, biz bu makalede imkân dâhilinde onun edebi kişiliğini ortaya koymaya çalışacağız.

Şafii'de Dil

Şafii Kureyşli bir Arap'tır. Fesahat ve belagat sahibi oluşuna delil olması açısından bu vasıf ona yeterlidir. Arapların en seçkinleri, özellikle Kureyşliler, dillerinin bozulmamasına özen gösterirlerdi. İlk yüz yılda başlayan dil bozukluğunun kendilerine de sıçramasından endişe duyuyorlardı. Emevi döneminden sonra, ikinci yüzyılda meydana gelen dil bozulma endişesi daha da arttı. Ancak Şafii; duyulan endişe ile yetinmeyip, Arapların en fasih kabilesi olan Hüzeyl'e gitti. Dil selikasını koruyarak, Hüzeyl'in dili hakkında bilgi ve marifet sahibi oldu. Onlardan pek çok kelime, ifade ve üslup öğrendi. Öyle ki Hüzeyl kabilesinin bir ferdi gibi oldu. Hüzeyl'in sözü hüccet kabul edildiği gibi onun sözleri de hüccet kabul edilirdi¹³.

Musa b. Ebu'l-Carud¹⁴ şöyle der: "Araplardan bir kabile ile hüccet

¹⁰ El-Muberrid'in adı: Muhammed b.Yezid b. Abdil Ekber el-Ezdi'dir. Döneminde Bağdat'ta Arap dilinin imamı idi. Basra'da doğmuş ve hicri 286 da Bağdat'ta vefat etmiştir.

¹¹ Tevali et-Tesis, s. 62

¹² Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 300

¹³ Bkz: İmam Şafii, Abdulgani ed-Dakr, s., 269

¹⁴ Musa b. Ebu'l-Carud: Şafii'nin arkadaşlarından olup sıkı biridir. Rivayetlerin karşılıklı durumunda kendisine muracat edilirdi. Ebu Yahya b. Mu'in ve Ebu

getirildiği gibi, sadece Muhammed b. İdris (Şafii) ile hüccet getirilir denilirdi”.

Ahmed b. Hanbel de şöyle der: “Şafii’nin Arap dilindeki sözleri delildir”¹⁵.

Eyyup b. Süveyd¹⁶ ise: “ Dili Şafii’den alın” derdi.¹⁷

İşte Arap dilinde mutahassıs olan diğer bazı zevatın Şafii hakkındaki beyanatları:

Ebu Ubeyd şöyle der: “ Şafii; kendisinden dil alınan kimselerdendir.”¹⁸

Sa’leb¹⁹ de şöyle der: “Şafii’yi kınıyorlar²⁰, hâlbuki o bir dil evidir”²¹.

El-Muzeni ise şöyle demiştir: “Şafii Mısır’a geldiğinde “el-meğazi” sahibi dil ve şiirde döneminin alameti Abdulmelik b. Hişam en-Nahvi²² de oradaydı. Şafii’ye gitti ve: Allah Şafii gibisini yaratmamıştır zannederim dedi ve sonra da Şafii’nin kavlini hüccet (delil) kabul etti.²³

Şafii daha gençliğinden itibaren Arap dili ilimlerini bilmede, Arapların üslup ve makasidini anlamada önemli bir konuma sahipti. Gençlik günlerinde bile hadis dersini almak için Süfyan b. Uyeyne’ye giderdi. Süfyan; ilimdeki otoritesine rağmen, Şafii’nin Kureyş dili

Yakup el-Buveyti’den rivayet etmiştir. Kendisinden de: ez-Za’ferani, er-Rabi ve Ebu Hatim gibi kimseler rivayet etmişlerdir. (Tabakatü’l-Kübra, II,161)

¹⁵ Tevali et-Tesis, s. 57

¹⁶ Adı: Eyyup b. Süveyd eş-Şeybani el-Humayri Ebu Mesud er-Remli’dir. Hicri 182 senesinde vefat etmiştir.

¹⁷ Tehzibu’l-Esma ve’l-lugat. I,50

¹⁸ Tehzibu’l-Esma ve’l-lugat. I,50

¹⁹ Asıl adı: Ahmed b. Yahya b. Yesar’dır. Dil ve nahiv ilminde Küfelilerin imamı olup hicri 291 senesinde vefat etmiştir.

²⁰ Bazı kimselerin Şafii’yi tenkit ettiklerine işaret etmektedir. Örneğin: (ماءٌ مالِحٌ) (tuzlu su) Bu ifade Sa’leb’in kölesi Ebu Ömer’e sorulduğunda: “Şafii’nin sözü doğrudur” diye cevap verdi. Tac isimli kitapta: (ماءٌ مالِحٌ و مَلِحٌ) diye ifade edilmiştir. Ebu Mansur derki: Bu ifade her ne kadar Arap dilinde nadir bir vecih ise de, ancak o inkâr edilmeyen bir lügattir. İbn Berri de şöyle demiştir: (المالِح) (tuzlu) kelimesi fesahat sahibi şairler tarafından da kullanılmıştır.

²¹ Tevali et-Tesis, s. 62

²² Abdulmelik b. Hişam’ın adı: Ebu Muhammed Cemal’u-din’dir. Tarih, dil, neseb ve Ahbaru’l-Arap konusunda âlim olup Mısır’da hicri 213 senesinde vefat etmiştir.

²³ Tehzibu’l-Esma ve’l-lugat. I,62

konusundaki bilgisine güvenir, hadisle ilgili bazı kapalı istilahları (terimleri) topluluğun huzurunda Şafii'ye sorardı.

Bir defasında Süfyan b. Uyeyne Peygamberimiz (s.a.v.) 'in:

"وأقروا الطير على مكائنها" (Kuşu kendi haline bırakın) hadisini zikretti. O sırada Şafii de Uyeyne'nin yanında bulunuyordu. Süfyan, Şafii'ye dönerek: Ya Eba Abdillah! Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: وأقروا الطير على مكائنها

- Bu hadisine nasıl mana veriyorsun? diye sordu. Bunun üzerine Şafii şöyle cevap verdi: Araplar; kuşların uğur veya uğursuzluk getirdikleri konusunda bilgi sahibiydiler. Onlardan birisi, sabahleyin evinden bir iş için çıkarken ilk olarak karşılaştığı kuşa bakardı. Görmüş olduğu kuş şayet sol taraftan sağ tarafa doğru uçarsa bu uğur alametiydi, kişi o işi yapmaya devam eder ve ondan hayırlı bir sonuç beklerdi. Eğer kuş sağ taraftan sol tarafa doğru uçarsa bu da uğursuzluk anlamına geliyordu ve kişi o işi terk edip geri döner bu işte hayır yok derdi.

Peygamber (s.a.v.)'in bu hadisinin anlamı şöyledir: Kuşları uğur veya uğursuzluk sebebi saymayın. Çünkü sizin bu konuda ileri sürdüğünüz fikir ve yaptığımız iş size bir fayda veya zarar getirmez. Fayda veya zarar ancak Allah'ın takdiri ve kazası ile mümkündür.

Süfyan b. Uyeyne bundan böyle bu hadisi Şafii'nin verdiği mana gibi insanlara yorumlardı²⁴.

Şafii ve Eski Arap Şiiri

Şafii doğduğu çevreden elde ettiği mevhibeyi Hüzeyl kabilesi arasında yaşamaktan kazandığı meleke ile birleştirmiş bulunuyordu. Hüzeyl'in evleri Mekke cihetinde olup sayı ve güç itibarıyla saygın konumda olan bir kabileydi²⁵. Hüzeyl; nesir ve şiir alanındaki fesahati ile şöhret bulmuş, aynı zamanda başka kabileden bulunmayan çok sayıda büyük şairi içinde barındırıyordu. İbn Hazm şöyle der: "Hüzeyl'in içinde yetmişin üzerinde meşhur şair vardı"²⁶.

Zehebi de şöyle der: "Hüzeyl; şiirde kök salmış bir kabiledir"²⁷.

²⁴ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 300

²⁵ Cemheretü Ensabi'l-Arap, s.198

²⁶ Cemheretü Ensabi'l-Arap, s.197

²⁷ Tacü'l-Arus (hızl) maddesi

İşte Şafii böyle bir ortamda bulunarak Hüzeyl'in en meşhur şairlerinin şiirlerini büyük bir dikkat, zevk ve anlayışla ezberledi. Bu hususta kendisi şöyle der: "Ben Mekke'den çıktım. Çölde Hüzeyl kabilesinin yaşayışını ve dilini öğrendim. Bu kabile, Arapların dil bakımından en fasihi (güzeli) idi. Onlarla birlikte gezdim, dolaştım, ok atmayı öğrendim. Mekke'ye döndüğüm zaman, birçok rivayet ve edebiyat bilgilerine sahip olmuştum".

Şafii'nin şöhreti daha genç yaşlarında yayılmaya başladı. Onun şöhreti hakkında bazı âlimlerin söylediklerini burada zikretmek istiyoruz:

Zubeyir b. Bekkar şöyle der: "Amcam Mus'ab bana şöyle dedi: Hüzeyl'in şiirlerini ve geniş ahbarlarını Şafii oğullarından öyle bir gençten yazdım ki; gözlerim o ana kadar öyle birisini görmemişti. Dedim ki: Ey amca! Hayatında böyle bir genci görmediğini sen mi söylüyorsun? Bana: Evet, hayatımda onun gibi bir genci gözlerim asla görmedi dedi²⁸.

Yine Mus'ab der ki: "Babam ile Şafii karşılıklı olarak şiir söylerlerdi. Şafii Hüzeyl'den ezberlediği bir şiiri okuyunca Mus'ab şöyle seslendi: Bu şiiri hadis ehlinde sakın kimseye öğretme, zira onlar bu şiire tahammül edemezler"²⁹.

Hüzeyl'in şiirlerini öğrenmek veya tashih etmek amacıyla büyük şairler Şafii'ye gelirlerdi. Bunlardan biri de el-Esmai'dir³⁰. El-Esmai şöyle der: "Hüzeyl'e ait şiirleri Mekke'de; adı Muhammed b. İdris olan Kureyş'li bir gençten tashih ettim (doğruluklarını teyit ettim)"³¹.

İbn Hallikan şöyle der: "Şiir alanındaki üstün konuma rağmen el-Esmai, Hüzeyl'e ait şiirleri Şafii'den almak suretiyle doğruluğunu pekiştirmişti³².

Şafii sadece Hüzeyl'in şiirlerini ezberlemiş değildi. Başka şairlerin de çok şiirlerini ezberlerdi.

Muhammed b. Abdillab b. Abdilhakem şöyle der: Şafii'nin şöyle

²⁸ Tevali et-Tesis, s. 59

²⁹ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 299

³⁰ El-Esmai'nin adı: Abdümelik b. Karib olup, Arapların ravisi, aynı zamanda da; dil, şiir ve İlmü'l-Büldan (coğrafya ilmi) konularında imamdır. Basra'da, hicri 216 senesinde vefat etmiştir.

³¹ Tehzibu'l-Esma ve'l-lugat, I,50; Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 299

³² Vefiyatü'l-A'yan, I,565

dediğini işittim: “üçyüz kadar mecnun şairden şiir rivayet ettim”.³³

El-Esmâi, Eş-Şenfera'nın³⁴ şiirini Şafii'den okurdu.

Ebu Osman el-Mazini³⁵; el-Esmâi'nin şöyle dediğini işittim der: “eş-Şenfera'nın şiirlerini Mekke'de Şafii'den okudum”³⁶.

Er-Reyyaşi³⁷ şöyle der: el-Esmâi, eş-Şenfera'nın şiirlerini Şafii'den okuduğu vakit ben de onunla birlikteydim³⁸.

Şafii; hatırı sayılır büyük bir Arap dircisi olması hasebiyle hayatının bütün aşamalarında Arap şiirini okumayı, anlamayı, onu öğrenip istihsat göstermeyi ihmal etmemiştir. Keskin zekâsı, ezberlediklerini fırsat buldukça sürekli olarak tekrarlaması sayesinde öğrendiklerinden bir şeyi unutmuş olabileceğini zannetmiyoruz. Şu kadar var ki; Şafii başlangıçta fıkıhla iştilal etmiş olmasına rağmen ancak edebiyat onda galip durumda idi. Sonunda ise o bir edipti, ancak fıkıh ve icihad onda galip durumda idi.

İbn Abdülhakem³⁹ şöyle der: Ben hicri 187 senesinde doğdum. Eğer olgunluk dönemimde Şafii'yi idrak etmiş olsaydım, iki yanı arasındaki kalbinin sahip olduğu ilimlerden pek çoğunu çeker ondan alırdım. Kendisinden Huzeyl'in şiirlerini okudum. Hatırlattığım bir kaside olursa onu baştan sona kadar okurdu. Ne var ki o; elli dört yaşında vefat etti⁴⁰.

Er-Rabi' ise şöyle der: Şafii evine geldiği zaman akan sel gibi Eyyamü'l-Araba (Arapların ahbarlarına) dalar şiir söylerdi⁴¹.

El-Kerabisi de şöyle der: Şafii'nin meclislerinden daha güzel bir meclis görmedim. Hadisçiler, fıkıhçılar ve şairler orada toplanırlardı.

³³ Tehzibu'l-Esma ve'l-lugat, I,50

³⁴ eş-Şenfera'nın adı: Amr b. Malik el-Ezdi'dir. Kahtan kabilesine mensup Cahiliye dönemi şairlerinden olup, Arapların en aşırı ve en yırtık şairiydi. "أقيمو بني أمي" "مطي صدوركم" Şiirle başlayan meşhur "Lamiyetü'l-Arap" adlı kaside onundur. Hicretten önce yaklaşık 70. yılda ölmüştür.

³⁵ el-Mazini'nin adı: Ebu Osman Bekr b. Muhammed b. Mazin Şeyban olup, nahiv ilmi imamlarındandır. Hicri 249 senesinde Basra'da vefat etmiştir.

³⁶ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 311

³⁷ er-Reyyaşi'nin adı: el-Abbas b. Ferac er-Reyyaşi Ebü'l-Fadl olup dil ve rivayet âlimidir. Ez-Zenc olayının meydana geldiği günlerde, hicri 257 senesinde Basra'da öldürüldü.

³⁸ Tevali et-Tesis, s. 61

³⁹ Şafii'nin Mısır'daki öğrencisidir.

⁴⁰ Tavalı et-Tesis, s. 60–61

⁴¹ El-İntika, s.92

Büyük şair ve dilciler oraya gelir hepsi de ondan aldıklarını konuşurlardı⁴².

Şafii'nin Fesahat ve Belagati

Cahiliye döneminde Araplara ait kabul gören bir nesir belagati yoktu. Ancak; nispetinde büyük ölçüde şüphe bulunan ve cahiliye dönemine ait olduğu ileri sürülen bazı hutbeler hariç, gerçek manada sanat değeri olan belagat Kuran'ın nüzülü ile ortaya çıktı. Nesir belagatinin ilk medresesi Kur'an, ikincisi ise Hz. Peygamber'in hadisleri olmuştur. Bu her iki medreseden pek çok sahabe mezun olmuş, bir kısmı fasih konuşan hatipler, diğer bir kısmı ise belagat sahibi olan âlimler olmuştur.

Daha sonra onları takip eden tabiinler; insani ve İslami olan en şerefli manaları, güzel ve zengin bir üslupla, seçkin kelimelerle devralıp geliştirdiler. Bu durum ikinci asrın ikinci yarısına kadar devam etti ve Şafii'nin yaşadığı dönemle son buldu. Bazıları bu zengin servetin takvasını, bazıları züht ve dindarlığını, bazıları ise akli içtihatlar yaparak onda fıkıh ve delillerini çıkardı. Bazıları ise onun lafızlarından, cümlelerinden, belagat ve icazından yararlandı.

O halde Şafii'nin bu zengin servet içindeki payı nedir? Gerçek şu ki Şafii; bu büyük servetin her çeşidinden büyük ölçüde payını almıştır. Ancak bütün bu çeşitleri burada saymak mümkün değildir.

Bizi burada ilgilendiren şey; Şafii'yi döneminin en beliğ ve en fasih kişi konuma getiren, onun dil ve belagat sahasında elde etmiş olduğu şöhreti kazandıran yanının ortaya çıkarılmasıdır.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Şafii; eğitimine Mekke âlimlerinin yanında başladı. Bu âlimlerin ekseriyetinin ortak çabaları, Kuran'ın lafızlarını, taşıdıkları manayı, Kur'an ayetlerinin anlamını idrak ve Kuran'a verilen önem üzerinde yoğunlaşmıştı. Bunun sebebi de; Mekke'de ikamet eden İbn Abbas idi. İnsanlar Mekke'ye gelip İbn Abbas'tan fetvalar soruyor, Kur'an ayetlerinin yorumunu ondan dinliyorlardı. İbn Mesut⁴³un da dediği gibi: İbn Abbas Kuran'ın

⁴² Tehzibü'l-Esma ve'l-luğat: I, 61

⁴³ İbn Mesut'un adı: Abdullah b. Mesut b. Gafil Abu Abdurrahman'dır. Sahabenin büyüklerinden olup son derece üstün bir akıl ve fazilete sahipti. Mekkeli olup islama ilk girenlerdendir. Peygamber (s.a.v.)'in hizmetçisi, aynı zamanda da sırdaşı idi. Hz. Osman'ın hilafeti döneminde, hicri 32. senede vefat etti.

tercümanıdır.

Abdullah b. Ömer⁴⁴ şöyle der: "Ashaptan geriye kalanlar arasında, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e nazil olan Kuran'ı en iyi bilen İbn Abbas'tır".

El-A'meş⁴⁵ de şöyle der: İbn Abbas (hac mevsiminde) insanlara hitap etti, Kuran okuyup tefsir yaptı (yorumladı). Ben bu manzarayı görünce şöyle derdim: Eğer Farslar ve Rumlar bu konuşmayı duymuş olsalar Müslüman olurlardı.

Şafii bütün bu melekeleri henüz genç yaşlarında almış, öyle ki parmakla gösterilecek konuma gelmişti. Daha önce de işaret edildiği gibi, İbn Uyeyne; kendisine tefsir veya bir mesele ile ilgili bir fetva sorulduğu zaman Şafii'ye döner ve: Buna sorun derdi.

Yunus b. Abdu'l-A'la şöyle derdi: Önceleri tefsircilerin meclislerinde oturur onlarla münazarada bulunurdum. Şafii tefsirle ilgili konuştuğu vakit, adeta vahye şahit olmuş gibi konuşurdu.

Ebu'l-Hasan ez-Zeyyadi şöyle der: Kuran'dan manalar çıkararak Arap dili ile de buna istişhat getiren Şafii'den daha güçlü ve ehil bir kimse görmedim⁴⁶.

İbn Abbas da böyle yapardı. Kuran ayetlerini tevil eder ve Arap şiirinden deliller getirirdi. Çoğu kez uydurma şiir söyleyen şairleri bu amaçla çağırır, şiirlerini kendilerinden dinlerdi. Şafii de aynı şekilde davranırdı. Kurana verdiği manaları Arap şiiri ile teyit ederdi.

Şafii; Kuran'ı Kerim'in sahip olduğu fesahat ve belagatinden fazlaca etkilendiği gibi, Peygamber (s.a.v.)'in hadislerindeki fesahat ve belagatinden de etkileniyordu. Buna ilave olarak, Hüzeyl kabilesi arasında kalma neticesinde onların sahip olduğu fesahat ve belagati almış, şiirlerini ezberleyerek dil ve edebiyat alanında zirveye ulaşmıştı. Bu sebeptendir ki başka âlimler; öğrendikleri ve ezberledikleri şiirlerini Şafii'ye gelerek ondan tashih etme ihtiyacını duymuşlardır.

⁴⁴ İbn Ömer'in adı: Abdullah b. Ömer el-Hattab el-Adevi olup sahabelendir. Son derece cesur ve açık bir kişiliğe sahiptir. Altmış yıl boyunca İslami konularda insanlara fetva vermiştir. Hicri 73 senesinde vefat etmiştir.

⁴⁵ Adı: el-A'meş Süleyman b. Mehran el-Esedi olup tabiilerin meşhurlarındandır. Son derece fakir ve muhtaç olmasına rağmen; padişahlar, krallar ve zengin kimseler onun bulunduğu meclislerde hakir görüldükleri kadar başka hiçbir mecliste hakir görülmemişlerdir. Hicri 148 senesinde vefat etmiştir.

⁴⁶ Tavalı et-Tesis, s. 58

Netice olarak denebilir ki; Şafii akıcı bir tabiat ve üstün bir kabiliyetle asrının en büyük belagatçisi konumuna gelmiş, böylece söz söyleme sanatında ve lafızları istediği gibi kullanmada büyük bir güç elde etmiştir. Öyle ki; söz söyleme sanatında usta olan birisi şayet onun söylediğini kaldırır, yerine daha fasih ve daha belîğ bir kelime getirmeye çalışsa bunu yapmaktan aciz kalacaktı.

Yunus b. Ebu'l-A'la şöyle der: "Şafii'nin sözleri şeker gibiydi. Etrafına toplanıp oturduğumuzda onun konuşmasına hayret ederdik, sözleri adeta büyüdü idi."⁴⁷.

Mahmud el-Mısri de şöyle derdi: İbn Hişam'ın şöyle dediğini işittim: "Uzun bir zaman Şafii ile birlikte bulundum. Konuştuğu her sözü ibret verici olup Arapçada ondan daha güzel bir söz olamazdı"⁴⁸.

Ahmet b. Ebu Surayc şöyle der: " Şafii'den daha güzel ve daha iyi konuşan bir kimseyi görmedim"⁴⁹.

Ahmed b. Hanbel şöyle dedi: Şafii, insanların en fasihlerinden biriydi⁵⁰.

Davud b. Ali ez-Zahiri şöyle dedi: "Şafii'nin belagatini alan kimse hüccet sayılır"⁵¹.

Asrındaki birçok edip ve yazarın konuşma dilleri ile yazı dilleri farklı olduğu halde, Şafii'nin belagat ve fesahate dayalı konuşmasındaki mahareti hayret verici idi. Konuşmasında kullandığı açık ve fasih dil; münazara, araştırma ve telifte kullandığı dilden farksızdı.

Er-Rebî'e göre Şafii'nin konuştuğu dil, yazı ve telif dilinden daha belîğdi. O teliflerinde insanların kolayca anlamaları için sade ve açık ifadeler tercih ederdi. Eğer Şafii'nin fesahat ve belagatini görmüş olsaydın onda hayrete düşerdin. O münazaralarında bizimle konuştuğu Arapça ile bu kitapları yazmış olsaydı, fesahat ve lafızların garip oluşları sebebiyle okunamazdı. Ancak o teliflerinde hep halkın rahat anlayabilecekleri dili kullanırdı⁵².

⁴⁷ Tavalı et-Tesis, s. 60

⁴⁸ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 299

⁴⁹ Tavalı et-Tesis, s. 58; Adabu's-Şafii, s. 137

⁵⁰ Tavalı et-Tesis, s. 60

⁵¹ Tehzibü'l-Esma ve'l-Lugat, s. 77

⁵² Tavalı et-Tesis, s. 77

Edebiyatçıların imamı, belagat ehlinin piri, düşüncenin lideri el-Cahız⁵³ dahi; Şafii'nin telifteki belagatine, üslubundaki sadeliğine yaptığı şahitliği hiç kimse hakkında yapmamıştır.

El-Cahız şöyle der: "İlimde derinleşen âlimlerin kitaplarını inceledim, el-Muttalibi'den (Şafii'den) daha iyi yazan görmedim. Ondan çıkan sözler adeta inci taneleriydi⁵⁴.

Allah; Ebu Sevr'e rahmet eylesin, o Şafii hakkında şöyle derdi: "Ben ilimde, fesahatte, bilgide, belagatta ve otorite oluşunda Şafii gibisini gördüm diyen muhakkak ki yalan söylemiştir"⁵⁵.

Şafii ve Nahiv

Şafii'nin hal tercümesine bakıldığında, onun herhangi bir kimseden nahiv dersi aldığı veya nahiv âlimlerinden birisi ile karşılaştığı söz konusu değildir. Halil b. Ahmet'i⁵⁶ görmeyi arzu ederdi. Ancak Halil Basra'da hicri 170 senesinde vefat etti. Şafii ise Medine'de İmam Malik ile buluşurdu.

Denilebilir ki; Şafii'nin nahiv dersi almasına zaten ihtiyacı yoktu. Çünkü o, Arapçayı küçüklüğünde Hüzeyl kabilesinden aldı. Öyle ki; Hüzeyl'den biri gibi, Arapça onun mizacı olmuştu. Hiçbir lafzında hataya düşmez, hiçbir cümlesinde lahn⁵⁷ yapmazdı. Lahn yapmamasının sebebini ise; küçük yaşta iken, henüz ergenlik çağına varmadan rüyasında Peygamber (s.a.v.)'i görmesine bağlardı.

Er-Rebi' şöyle der: Ben Şafii'nin şöyle dediğini işittim: "Peygamber (s.a.v.)'i rüyamda gördüm, bana şöyle dedi: "Ey gulam (delikanlı)! Buyur ey Allah'ın Resulü! Dedim. Bana: Kimlerdensin? Diye sordu. Senin kavmindenim (Ey Allah'ın Resulü) dedim. Bana: Yaklaş bakalım dedi. Bunun üzerine ona yaklaştım, ağzımı açtı, tükürüğünü dilime, ağzıma ve dudaklarıma sürdü ve haydi git bakalım, Allah senden razı olsun dedi. Bundan sonra herhangi bir konuşma veya

⁵³ el-Cahız'ın adı: Amr b. Bahr el-Cahız el-Kinani Ebu Osman'dır. Edebiyat imamlarının büyüklerinden ve Mü'tezile'nin Cahızıye kolunun revidir. Ömrünün sonlarına doğru felçlik geçirdi. Göğsünde kitap olduğu halde vefat etti. Üzerine büyük cilt kitapların düşmesi sonucu hicri 255 senesinde vefat etti.

⁵⁴ Tavali et-Tesis, s. 59

⁵⁵ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 300

⁵⁶ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 300

⁵⁷ Lahn: Konuşurken veya okurken, kişinin yaptığı nahiv hatasına denir. (Bkz: Taceddin Üzün, Marife Dergisi, sayfa: 214)

şiiirde lahn yaptığımı hatırlamıyorum"⁵⁸.

Arap dilcilerinin ileri gelenleri, Şafii'nin konuşmalarını takip edip sözlerine kulak verdiklerinde, onun lahn yaptığını duymamışlardır.

El-Magazi sahibi nahivci Abdülmelik b. Hişam şöyle derdi: "Şafii ile beraberliğimiz çok oldu. Ondan asla lahn duymadım. Konuştuğu kelimelerden daha güzeli olamazdı"⁵⁹.

Ez-Za'ferani şöyle derdi: "Şafii'nin lahn yaptığını asla görmedim. Kendisine her çeşit şiir okunurdu, o hepsinden haberdardı"⁶⁰.

Bununla birlikte Şafii, lahn'dan hoşlanmaz, lahn yapanları da sevmezdi.

El-Müzeni şöyle der: "Adamın biri Şafii'nin yanında şiir okudu ve onda lahn yaptı. Bunun üzerine Şafii: "beni ısırдың" diye ona müdahale etti"⁶¹.

Bundan dolayı Arap dilcileri; Şafii'nin sözlerini dil ve nahivde hüccet (delil) kabul etmişlerdir. Bu konuda daha önce de: Şafii'nin sözlerinin hüccet olduğunu söylemiştik.

İşte nahiv ilminin öncülerinden bazılarının sözleri:

El-Mazini şöyle der: " Şafii bizim yanımızda nahivde hüccettir"⁶².

Ebu'l-Velid el-Mekki Musa b. Ebu'l-Carud şöyle der: "Araplardan her hangi bir kabile ile hüccet getirildiği gibi, sadece Muhammed b. İdris'le (asrında) hüccet getirilirdi"⁶³.

Şafii'de Şiir

Şiir sanatı öncelikle bir mevhibe işidir. İkincisi de bu iş çalışarak elde edilir. Bu iki vasıf bir insanda bir araya geldiği vakit o kişi üstün bir şair olur. Sadece mevhibe olursa şiir zayıf ve etkisiz olur. Eğer mevhibe ihmal edilirse o vakitte şiir değil ilim olur. Bu durumda şiir olsa bile daha çok nazma yakın bir şey olur.

Şafii'nin; şiirde hem mevhibe⁶⁴ hem de iktisap⁶⁵ sahibi olduğundan

⁵⁸ Tehzibü'l-Esma ve'l-Lugat, I, 65

⁵⁹ Mu'cemu'l-Udeba, XVII, 312

⁶⁰ Tehzibü'l-Esma ve'l-Lugat, I, 61

⁶¹ Tavali et-Tesis, s. 65

⁶² Tabakatü's-Şafiiyye, el-Halebî baskısı, II,161

⁶³ Tabakatü's-Şafiiyye, el-Halebî baskısı, II,161

⁶⁴ Mevhibe: Allah vergisi.

şüphe yoktur. Eğer o isteseydi asrının büyük şairlerini geride bırakırdı. Burada "isteseydi" tabirini kullandık, çünkü o bunu istemedi. Bu sebeple söylediği şiirlerini daha çok kısa, manaları açık, kolay, fakat gaye ve amacına hizmet edenleri seçerdi. Şiir konusunda böyle davranmasının sebebi ise, şiir söylemenin bir hedef ve gaye olmadığını, onun manaları dile getirmede bir araç vazifesi gördüğünü kabullenmesinden dolayıdır. Bu sebeple dile getirdiği şiirler bu türden olmuştur.⁶⁶ Onun nazarında şiir; bir çeşit sözden ibaret olup, iyi olanı iyi, kötü olanı da kötü söz mesabesindeydi. Yani şiir haddizatında çirkin görülen bir şey değil, taşıdığı muhteva itibarıyla değerlendirilebileceğini benimsiyordu. Zira şiirin Araplar nezdindeki değeri oldukça büyüktür.⁶⁷ Şafii akıl ve zekâsını daha çok sünnet, fıkıh ve içtihadı yöneltti. Bununla birlikte geride fıkıhçıların şiirinden daha yüksek bir şiir bıraktı. Ancak o; büyük şiir dehalarının konumuna ulaşamadı.

el-Kıfti şöyle der: "Şafii'nin şiiri fukahanın şiirinden daha üstündü"⁶⁸.

İmam Şafii'ye birçok şiir nispet edilmiştir. Ancak bunların çoğu doğru değildir. Şafii'nin hayatı veya hal tercümesi hakkında yazan kimseler ona birçok şiir nispet etmiş, bu şiirlerin bir kısmı onun şiirlerine benziyorsa da; ancak diğer bir kısmı onun şiiri olduğunda şüphe vardır. Şafiye nispet edilen şiirlerden daha güzel olan bir takım şiirlerinin bize ulaşmadığı da büyük bir ihtimaldir. Şafii dönemine yakın bir tarihte yaşamış, dil ve edebiyat otoritelerinden el-Müberrid'in⁶⁹ kanaati de bu yöndedir.

el-Müberrid şöyle der: "Allah Şafii'ye rahmet eylesin, o insanların en şairi, en edibi ve Kuran'ı en iyi bilenlerdendi"⁷⁰.

Bazıları Şafii'nin şiirlerini bir divanda bir araya getirmişlerse de, bu şiirlerin çoğunun ona nispeti doğru değildir. Eğer Şafii bir

⁶⁵ İktisab: Edinme, kazanma

⁶⁶ Es-Sebku't-Terbevi fi Fikri's-Şafii, Bedir Muhammed Melik-Halil Muhammed Ebu Talib, s. 35

⁶⁷ El-Cami li Ahkami'l-Kuran, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, 13/151

⁶⁸ El-Muhammedun, s. 138

⁶⁹ Ebu'l-Abbas el-Müberrid: Hicri 210 (m.826) tarihinde Basra'da doğmuş, 285 hicri tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir.

⁷⁰ Tavalı et-Tesis, s. 62

divanının olmasını isteseydi, onun birçok öğrencisi bunu yapardı.

Şafii'nin Arap oluşu, Hüzeyl kabilesi arasında ikamet etmesi, Arap şiirinin pek çoğunu ezberlemiş olması sebebi ile bu şiirleri okumaktan ve dinlemekten zevk alırdı. Bu duygularla Şafii bazen büyük bir coşku ile şiir okumaya yönelir, yeri geldiğinde ise bu şiirleri okumaktan geri durmazdı.

Bununla birlikte; büyük ve meşhur şairlerden okuduğumuz uzun şiir kasideleri Şafii'den rivayet edilmemiştir. Bu da gösteriyor ki Şafii; şiiri kendisine hobi veya gaye edinmek istememiştir. Söylediği şiirler daha çok iki veya üç beyitlik kıtalar olup, on beyitlik olarak söylediği şiirleri çok nadirdir. Daha doğrusu Şafii'nin bize ulaşan şiirleri bu çeşit şiirlerdir.

Şafii'nin söylediği şiirlerin mevzularına gelince; daha çok kendisini etkileyen bir münasebet, dini veya sosyal bir hikmet, insanlarla veya yaşamında başından geçen bir tecrübe ile alakalı olmuştur. Pek çok konuda söylediği anlamlı şiirlerin yanı sıra; bu şiirlerinden birisi de, Ehl-i beyt'e olan sevgisini, onlara olan bağlılığını, bu konuda kim ne derse desin, Rafızî⁷¹ suçlaması ile karşı karşıya kalsa bile dile getirdiği şiirdir.

Er-Rebi' b. Süleyman şöyle der: "Muhammed b. İdris eş-Şafii ile birlikte Mekke'ye hacca gittim. Bir tepeye çıktığında veya bir vadiye indiğinde o hep şöyle derdi:⁷²

يا راکبا قف بالمحصَّب من منىٰ واهتف بقاعدِ خيفها والنَّاهض
سَحْرًا إذا فاضَ الحجيجُ إلى منىٰ فيضا كملَّطِمِ الفراتِ الفائضِ
إن كان رَفْضا حُبُّ آلِ محمدٍ فليشهدِ التَّقْلانِ أني رافِضي

Ey yolcu! Mina'da, el-Muhassab⁷³ mevkiinde dur, seher vakti hacılar akan Fırat gibi akınca, Hayf⁷⁴ ve civarındaki tepelerde

⁷¹ Rafızî: Ehlisünnete aykırı inanç veya fikir sahibi kimseye denir. Ayrıca Şiiliğin aşırı kollarından herhangi birine mensup olan kimse de bu ad verilir. Rafızilik ise: Şiiliğin kollarına verilen ad ve bu koldan olanların inancı. (Bkz. Büyük Türkçe Sözlük, D.Mehmet Doğan).

⁷² Ömer Faruk et-Tabba', Divan İmam Şafii, s. 81

⁷³ El-Muhassab: Mekke ile Mina arasında bir yer adı olup, Mina'ya daha yakındır.

⁷⁴ El-Hayf: Kinane oğullarına ait olupel-Batha'nın başlangıcıdır.

oturanlara seslen

Eğer Muhammed (s.a.v.)'in Ehl-i beytini sevmek Rafızîlik ise, insanlar ve cinler bilsinler ki ben rafızıyım.

Doğduğu yer olan "Gazzetu Haşim" ve iki yaşında iken oradan ayrılmasına karşı duyduğu sevgi ve hasreti şöyle dile getirmiştir:⁷⁵

وإني لمشتاقٌ إلى أرضِ عَزَّةٍ وإنْ خانني بَعْدَ التفرُّقِ كَثْماني
سقى الله أرضاً لو ظفرتُ بثُربِها كَحَلَّتْ به مِنْ شِدَّةِ الشَّوْقِ أَجْفاني

Gazze topraklarını çok özlüyorum bunu asla gizleyemem. Allah o topraklara bereket ihsan etsin,

Eğer bir daha orada kalma fırsatım olursa derin hasretimden o topraklarla gözlerimi sürmelerdim.

Şafii veciz ve belîğ konuşmada son derece ehil olduğu gibi, gereksiz ve anlamsız olan ifadeleri kullanmaktan da oldukça uzaktır. Bu konuda şöyle der:⁷⁶

لا خير في حشو الكلام إذا هتدبت إلى عيونه
والصمتُ أجملُ بالفتى من مُنطق في غير حينه
وعلى الفتى لطباعه سِمةٌ تلوحُ على جبينه

Hayırlı sözü bildikten sonra boş söz konuşmaya hacet yoktur
Zamansız ve yersiz konuşmaktansa gencin susması daha evladır.
Zira gencin üzerindeki bariz alamet onun iki kaşı arasında parlar.

Şafii'nin söylediği bu şiirin son beytinin anlamı, Zühayr b. Ebu Sulma'nın söylediği şu söze yakındır:⁷⁷

ومهما تكن عند امرئ من خليقة

⁷⁵ Divanı Şafii, a.g.e., s. 115

⁷⁶ Divanı Şafii, a.g.e., s. 114

⁷⁷ Tavalı et-Tesis, s. 286

وإن خالها تخفى عن الناس تُعلم

Kişide bir huy varsa, onu insanlardan gizlese bile o ortaya çıkar.

Er-Rebi' b. Süleyman naklediyor: Adamın biri Şafii'ye geldi ve ondan bir mesele sordu. Şafii de ona cevap verdi. Adam: **جزاك الله خيراً** "Allah senden razı olsun" dedi.

Hâkim ve Beyhaki'nin rivayetlerine göre adamın Şafii'ye sorduğu soru şöyle idi: Bir adam cebinde dört dirhem olduğu halde, yemin ederek dese ki; eğer cebimde üçten fazla dirhem varsa kölem hür olsun. Bu durumda adamın yemini bozulmuş olmaz mı? Şafii: Hayır, yemini bozulmaz dedi. Adam: Niçin? Diye sordu. Şafii: Çünkü birden fazla dirhemi istisna etti de ondan. Adam: Seni konuşturan Allah'a iman ettim diye cevap verdi.

Şafii şöyle şiir okudu:⁷⁸

إذا المشكلاتُ تصدّينَ لي كشفتُ حقائقها للنظر
لسانٌ كشيقة الأرحبى أو كحسام اليماني الذكّر
ولستُ بامعةٍ في الرجال أسائلُ هذا وذا ما الخبرُ

Problemlerle karşı karşıya kalırsam onları kendi görüş ve kanaatimle çözerim.

Lisanım Erhab⁷⁹ kabilesinin hatipleri gibi fasih, ya da meşhur Yemen kılıcı gibi keskin.

Mesele nedir deyip şuna buna soran gibi, görüş ve kanaatten yoksun olan kişi değilim.

Şafii; hayatta pek çok şeyi tattı ve çok kokular kokladı. İnsanların haberlerini dinledi. Kendisine destek olacak bir dost bulma yolunda büyük çabalar harcadı. Ancak o, bütün bunlarda aradığını bulamadı. Öyle ki; şu beyti terennüm etmek zorunda kaldı:⁸⁰

⁷⁸ Divanı Şafii, a.g.e., s. 72; Mu'cemu'l-Üdeba, XVII, 309

⁷⁹ Erhab: Hemedan oğullarından bir kabile olup develeriyle meşhurdur. "Erhabiyyat Develeri" onlara nispetle söylenir.

⁸⁰ Divanı Şafii, a.g.e., s. 75

صديق ليس ينفع يوم بأس قريب من عدو في القياس
وما يبقى الصديق بكل عصر ولا الإخوان إلا للتآسي
فعبرت الدهر ماتمسا بجهدى أخوا ثقة فألهانى إلتماسي
تنكرت البلاد ومن عليها كأن أنسها ليسو بناس

Zor günde işe yaramayan arkadaş, kıyasta düşmana yakın bir kategoridedir.

Her ortamda arkadaş ve dostların varlığı, darlıkta olan kişiye ancak destek ve yardım içindir.

Epey zaman gerçek dost bulmaya çalıştım, ne yazık ki bunda muvaffak olamadım.

Uğradığım her yerde kınandım, o diyarların insanları sanki insan değillerdi.

Aşağıdaki şiir kıtasında Şafii; hayatı boyunca seçkin dost bulma arayışı içinde olduğunu, şayet bulacak olsa onları sahip olduğu dünya malı ve ahiret sevabı ile mükâfatlandıracağını ve bunların vasıflarını şöyle dile getirmiştir:

El-Mazini, Şafii'nin elini tuttuğunu ve şu şiiri okuduğunu zikreder:⁸¹

أحب من الإخوان كل مؤاتي وكل غضيض الطرف عن عثراتي
يوافقتى فى كل أمر أريده ويحفظنى حياً وبعد مماتي
فمن لى بهذا؟ ليت أنى أصبته لقاسمته مالى من الحسناتي

Dostlar içinde en çok sevdiğim küçük hatalarımı affedip görmezlikten gelendir.

İstedğim her işte bana uyumlu davranır, yaşamımda ve ölümümde hep vefalı olur.

Eğer böyle bir dost bulacak olsaydım, sahip olduğum servetimi onunla paylaşırdım.

⁸¹ Divanı Şafii, a.g.e., s. 49

Şair Abbas el-Ezrak, Şafii'nin yanına varıp şiir konusunda meydan okuyarak ona şöyle dedi: Ya Eba Abdillah! Ben öyle şiir beyitleri söyledim ki, eğer sen benzerlerini söyleyebilirsen bir daha şiir söylememe konusunda tevbe edeceğim. Bunun üzerine Şafii, peki söyle dedi. Bunun üzerine Abbas el-Ezrak şu beyitleri okudu:⁸²

ما همتى إلا مقارعة العدا خلق الزمان وهمتى لم تخلق
والناس أعينهم إلى سلب الغنى لا يسألون عن الحجا والأولق
لو كان بالحيل الغنى لوجدتني بنجوم أقطار السماء تعلقى

Benim himmetim rakipleri susturmaktır, zaman yaşlansa bile henüz himmetim yaşlanmadı.

İnsanların gözü zengin olmadadır, akıl veya akılsızlıktan bihaberler.

Eğer zenginlik akıl ve çaba ile olsaydı, beni göklerin yıldızlarına uzanmış bulurdun.

Şafii ona: Haydi sen de benim okuduğuma cevap ver dedi ve şu beyitleri sıraladı:⁸³

إن الذى رزق اليسارَ فلم ينلْ أجرا ولا حمدا لغير موفق
والجدُّ يدنى كلَّ أمرٍ شاسعٍ والجدُّ يفتحُ كلَّ بابٍ مُغلقٍ
فإذا سمعت بأن مجدودا حوى عودا فأنثر فى يديه فصدق
وإذا سمعت بأن محدودا أتى ماءً ليشربه فغاض فحقق
ومن الدليل على القضاء وكونه يؤس اللبيب وطيب عيش الأحمق
وأحق خلق الله بالهمِّ إمرؤٌ ذو همّةٍ يبلى بعيش ضيق

Zenginlikle rızıklanan kişi bilsin ki, o ne bir sevaba ne de bir övgüye nail olmuştur.

Her genişliği yaklaştıran şey şanstır, her kapalı kapıyı açan şey yine şanstır.

Duysan ki şanslının elinde kuru bir çöp meyve verdi, sen bunu

⁸² Tavalı et-Tesis, s. 289

⁸³ Divanı Şafii, a.g.e., s. 89

tasdik et

Duysan ki şansı olmayan kişi içmek için suyun başına geldi, fakat su çekildi bunu da tasdik et.

Her şeyin takdiri ilahi ile olduğuna delil ise, akıllının sıkıntılı, ahmağın ise mutlu yaşamasıdır.

Üzüntü ve kedere en müstahak olan kişi, azim sahibi olup yoklukta imtihan olan kimsedir".

Hayatta; ümit ile korku arasında yaşamamanın en ideal yol olduğunu, her hangi bir sıkıntı ve musibet karşısında Allah'a sığınmanın gerekli olduğunu belirten Şafii bir şiirinde bu manayı şöyle dile getirmiştir:

خف الله وارجوه لكل عزيمة ولا تطع النفس اللجوج فتدما
وكن بين هاتين من الخوف والرجا وابشر بعفو الله إن كنت مسلما

Allah'tan kork, her sıkıntıya karşı ondan yardım dile. Kötülük işlemede ısrarcı olan nefse de itaat etme, aksi takdirde pişman olursun

Ümit ve korku arasında yaşamaya çalış, şayet Müslüman isen Allah'ın affedici olduğuna dair sana müjdeler olsun⁸⁴.

Şafii'ye nispet edilen; gerçek sevgi ile ilgili güzel şiirlerinden bir diğer beyti de şöyledir:

تعصي الإله وأنت تظهر حبه هذا محال فى القياس بديع
لو كان حبك صادقا لأطعته إن المحب لمن يحب مطيع
فى كل يوم يبئديك بنعمة منه وأنت لشكر ذاك مضيع

Allah'a karşı günah işlediğin halde onu sevdiğini iddia ediyorsun, bu ise kıyasta apaçık bir çelişkidir.

Şayet sevgin gerçek olsaydı ona itaat ederdin, zira seven insan sevdiği kimseye itaat eder

⁸⁴ Behcetü'l-Mecalis ve Ünsü'l-Mücalis, İmam Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilberr en-Numri el-Kurtubi, I, 379. Ayrıca benzer şiirleri için bkz: Mu'cemu'l-Udeba, Yakut el-Hamevi, IXVII/ 303

Her gün sana kendi fazlından yepyeni bir nimet verdiği halde, sen ise O'nun bu nimetine karşı şükür yapmaktan acizsin⁸⁵.

Şafii'nin şiirine örnek olması açısından, özellikle ilmin önemini belirten, ilme teşvik eden, cehaleti ve cahili kötüleyen bazı beyitleri ise şöyledir:

شكوت إلى وكيع سوء حفظي فأرشدني إلى ترك المعاصي
وأخبرني بأن العلم نور ونور الله لا يهدي لعاصي

(Hocam) Veki'ye (ezberlerimi) iyi belleyemediğimden dert yandım. O da bana günahları terk etmemi tavsiye etti.

Bana ilmin bir nur olduğunu, Allah'ın nurunun da günahkâra verilmeyeceğini söyledi.

İlimle ilgili şiirine başka bir örnek de şöyledir:

إصبر على مرّ من معلّم فإن رسوب العلم في نفرات الجفأ
ومن لم يذق ذلّ التعلّم ساعة تجزّع ذلّ الجهل طول حياته
ومن فاته التعليم وقت شبابه فكبر عليه أربعا لوفاته
حياة الفتى - والله - بالعلم والتّقوى إذا لم يكونا لا اعتبار لذاته

Öğretmenin, öğrencisi olarak, seni yetiştirmek için bazen söylediği ağır söz ve davranışlara sabret, bilgi ancak ondan alınarak öğrenilir

Kim bir süre, öğrenmek için hocasına karşı uysal ve itaatkâr olmaya katlanmazsa, hayatı boyunca cahilliğin sebep olduğu rezilliği çeker.

Kim gençliğinde öğrenim görme fırsatını kaçırsa, o artık öldüğü için buyur dört tekbirle kılınan cenaze namazına

Vallahi, kişinin hayatı ilim ve takva ile, yani ilim ve takva ile geçirilmeyen hayatın değeri yoktur. Bu ikisi olmazsa, o kişiye hiç

⁸⁵ Behcetü'l-Mecalis ve Ünsü'l-Mücalis, a.g.e., I,395

itibar edilmez.⁸⁶

Bundan başka daha pek çok şiir Şafii'den nakledilmiştir. Mu'cemu'l-Udeba, Hilyetü'l-Evliya, Tarihu Bağdat, Tabakatu'ş-Şafiyye gibi kaynaklarda Şafii'ye ait pek çok şiir mevcuttur.

Bizim burada zikrettiğimiz şiirler, Şafii'nin şiir örneklerinden sadece küçük bir bölümdür. Amacımız çalışmamızın onun şiirleri dışında kalmamasıdır.

Şafii'nin şiirde otorite ve usta bir şair olduğunu gösteren ve farklı münasebetlerle dile getirdiği kısa bazı şiirleri ise şöyledir:

قال الشافعي في النصيحة
تعمدني بنصحك في انفرادوجنبني النصيحة في الجماعة
فإن النصح بين الناس نوع من التوبيخ لا أرضى استماعه
وإن خالفتني وعصيت قولي فلا تجزع إذا لم تعططاعه

Nasihat hakkında şöyle der:

Tek başıma iken bana nasihat edebilirsin, fakat topluluk içinde bana nasihat etmekten sakın

Şüphesiz topluluk içindeki nasihat bir çeşit azarlamadır, bunu işitmeye razı olmam.

Şayet bana muhalefet edip sözüme itibar etmezsen, o vakit sana itaat etmeme konusunda benden rahatsızlık da duyma

قال في حفظ اللسان:
احفظ لسانك أيها الإنسان لا يلدغك .. إنه ثعبان
كم في المقابر من قتيل لسانه كانت تهاب لقاءه الأقران

Dili muhafaza hakkında şöyle der:

Ey insan dilini koru, seni ısırmasın.. Şüphesiz o bir yılanıdır.

Mezardaki pek çok kimse dilinin kurbanıdır..Akranları onlarla karşılaşmaktan korkardı.

⁸⁶ Şafii'nin ilimle ilgili diğer şiir beyitleri için, Türkçe çevirileriyle birlikte bkz: Tacettin Uzun, "İmam Şafii'nin Edebi Kişiliği Üzerine" adlı makale, sayfa: 215-216, Marife Dergisi, yıl: 2, sayı: 1 Bahar dönemi: 2002 Konya

قال الشافعي: ستة ينال بها الإنسان العلم:
أخي لن تنال العلم إلا بستة سأنبئك عن تفصيلها ببيان
ذكاء وحرص واجتهاد وبلغه وصحبة أستاذ وطول زمان

Şafii; İnsanların altı şeyle ilme sahip olabilecekleri konusunda şöyle der:

Kardeşim! Sen ilmi ancak altı şeyle elde edebilirsin, sana bunu ayrıntıyla haber vereceğim. Bunlar: Zekâ, hırs, çalışma, yeterlilik, hocanın sohbeti ve uzun zamandır.

وقال في فضل السكوت:
وجدت سكوتي متجرا فلزمته إذا لم أجد ربحا فلست بخاسر
وما الصمت إلا في الرجال متاجر وتاجره يعلو على كل تاجر

Sükûtun fazileti hakkında şöyle der:

Sükûtumu ticaret olarak buldum ve onu kendime gerekli kıldım, kâr etmesem de bir zararım yoktur.

Sükût insanlarda ancak bir ticaret malıdır, onun taciri ise her tüccardan üstündür.

القناعة رأس الغنى:
رأيت القناعة رأس الغنى فصرت بأذيالها متمسك
فلا ذا يراني على بابه ولا ذا يراني به منهمك
فصرت غنيا بلا درهم أمر على الناس شبه الملك

Kanaat zenginliğin başıdır:

Kanaati, zenginliğin başı olarak gördüm, bu sebeple onun eteğine tutundum.

Zira ne bu kimse beni kapısında görür, ne de şu beni peşine takılmış bulur

Ben dirhemsiz olarak zengin oldum, krallar gibi de insanların yanından geçer giderim.

لا شيء يعلو على مشيئة الله
قال الشافعي:

يريد المرء أن يعطى مناه ويأبى الله إلا ما أراد
يقول المرء فاندتني ومالي وتقوى الله أفضل ما استفاد

Hiçbir şey Allah'ın iradesi üzerinde değildir.

Şafii şöyle der:

Kişi arzuladığı şeyin kendisine verilmesini ister, ancak Allah'ın dilediği olur.

O çıkarım, malım diye çırpınır, oysa Allah'ın takvası yararlanılacak şeylerin en hayırlısıdır.

وقال الشافعي متفاخراً:
ولولا الشعر بالعلماء يزري لكنت اليوم أشعر من ليبيد
وأشجع في الوغى من كل ليث وآل مهلب وبني يزيد
ولولا خشية الرحمن ربي حسبت الناس كلهم عبيدي

Şafii övünerek der ki:

Şiir âlimlerin kadrini düşürmeseydi, Bugün ben Lebit'ten daha şair olurudum.

Kavgada; Leys, Mühalleb ailesi ve Yezid oğullarından daha cesur olurudum.

Rahman olan Rabbimin korkusu olmasaydı, insanların tümünü kölem sayardım.

كم هي الدنيا رخيصة . قال الشافعي:
يا من يعانق دنيا لا بقاء لها يمسي ويصبح في دنياه سافرا
هلا تركت لذي الدنيا معانقة حتى تعانق في الفردوس أبكارا
إن كنت تبغي جنان الخلد تسكنها فينبغي لك أن لا تأمن النارا

Dünya ne kadar da ucuzdur. Şafii şöyle der:

Ey baki olmayan dünyayı kucaklayan kişi, dünyada yolcu olarak geceler ve sabahlarsın.

Dünyayı kucaklamayı ehline terk et ki, sen de Firdevs cennetinde bakirelerle kucaklaşsın.

Eğer ebedi olarak cennetlere girmek istersen, o halde cehennem ateşinden emin olmaman gerekir.

انظروا ماذا يفعل الدرهم ... صدق الشافعي حين قال:
 وأنظقت الدراهم بعد صمت أناسا بعدما كانوا سكوتا
 فما عطفوا على أحد بفضل ولا عرفوا لمكرمة ثبوتا

Bakınız dirhem ne yapıyor? Şafii şöyle derken isabet etmiştir:

Dirhem (para) uzun bir sessizlikten sonra sükût eden bazı insanları konuşurdu

Onlar sahip oldukları fazlalıkla ne kimseye acıdılar, ne de güzel olana değer verdiler

من أجمل ما كتب الشافعي في الحكمة:
 دع الأيام تفعل ما تشاء وطب نفسا إذا حكم القضاء
 ولا تجزع لحادثة الليالي فما لحوادث الدنيا بقاء
 وكن رجلا على الأهوال جلدا وشيمتك السماحة والوفاء
 وإن كثرت عيوبك في البرايا وسرك أن يكون لها غطاء
 تستر بالسخاء فكل عيب يغطيه كما قيل السخاء
 ولا تر للأعادي قط ذلا فإن شماتة الأعدا بلاء
 ولا ترج السماحة من بخيل فما في النار للظمان ماء
 ورزقك ليس ينقصه التأنى وليس يزيد في الرزق العناء
 ولا حزن يدوم ولا سرور ولا بؤس عليك ولا رخاء
 إذا ما كنت ذا قلب قنوع فأنت ومالك الدنيا سواء
 ومن نزلت بساحته المنايا فلا أرض تقيه ولا سماء
 وأرض الله واسعة ولكن إذا نزل القضا ضاق الفضاء
 دع الأيام تغدر كل حين فما يغني عن الموت الدواء

Şafii'nin hikmetle ilgili söyledikleri:

Günleri bırak istediğini yapsın, kaza hükmettiğinde sen nefsini rahat tut

Geceleri olup biten hadiselerden rahatsızlanma, zira dünyada meydana gelen olaylar kalıcı değildir.

Olaylara karşı metanetli olan kimse ol, en büyük vasfın hoşgörü ve vefakârlık olsun

İnsanlar arasında ayıpların çok olsa bile, sahip olduğun sırrın o ayıplara bir örtü olsun

Cömertlikle bütün ayıplarını ört, zira denildiği gibi; cömertlik bütün ayıpları örter

Düşmanlardan yana asla zillet içine girme, çünkü düşmanların düşmanlığı bela ve musibettir.

Cimri kimseden asla hoşgörü bekleme, zira susamış kişi için ateş susuzluğu gidermez

Teenni ve sabır senin rızıkını azaltmayacaktır, meşakkat de rızık artırmayacaktır.

Ne sevinç, ne de üzüntü devam etmez, aynı şekilde içinde bulunduğun sıkıntı ve bolluk da devam etmez

Eğer sen kanaat eden bir kalbe sahip isen, sen ve dünya malik olan padişah aynısınız demektir.

Ölüm kimin başına gelip çatarsa, artık onu ne bir yer ne de bir gök kurtarır

Allahın arzı geniştir lakin ölüm tecelli edince artık feza bile insana dar olur

Bırak! Günler istediği kadar aldatıp dursun, hiçbir ilaç ölümü engelleyemeyecektir.

إن الله لطيف بعباده:

ولرب نازلة يضيق لها الفتى ذرعا وعند الله منها المخرج
ضاقت فلما استحكمت حلقاتها فرجت وكنت أظنها لا تفرج

Allah kullarına karşı lütüfkârdır:

Nice sıkıntılar vardır ki; insan ondan rahatsız olur, oysa Allah katında ona çıkış yolu vardır

Halkalar iyice sıkışıp daralınca, biranda kurtuluş geliverdi, oysa ben kurtuluşun olmayacağını zannetmiştim.

قال الشافعي في مكارم الأخلاق:

لما عفوت ولم أحقد على أحد أرحمت نفسي من هم العداوات
إني أحبي عدوي عند رؤيته لأدفع الشر عني بالتحيات

وأظهر البشر للإنسان أبغضه كما إن قد حشى قلبي مودات

Şafii güzel ahlak hakkında şöyle der:

Affedip kimseye karşı kin beslemediğim zaman, nefsimi düşmanların tasesından rahatlatmış olurum

Düşmanımı gördüğüm vakit onu selamlarım, selamlarımla kötülüğü kendimden savarım

Kızdığım zaman da güler yüz gösteririm, kalbim her zaman dostlukla doluymuş gibi davranırım.

فضل التوكل على الله:

سهرت أعين ونامت عيون في أمور تكون أو لا تكون
فادراً لهم ما استطعت عن النفس ... فحملتك الهموم جنون
إن ربا كفاك بالأمس ما كان ... سيكفيك في غد ما يكون

Allah'a tevekkülün fazileti:

Olacak veya olmayacak işler konusunda bazı gözler uyur bazıları uyanık kalır

Güç yetirebildiğin kadarıyla gamı sav, zira dertleri yüklenmen bir deliliktir

Dün olup bitenler konusunda Rabbin sana yettiği gibi, yarın olacaklar için de O sana yeterdir

العلوم الدينية وعلوم القرآن:

كل العلوم سوى القرآن مشغلة إلا الحديث وعلم الفقه في الدين
العلم ما كان فيه قال حدثنا وما سوى ذلك وسواس الشياطين

Dini ve Kuran ilimleri:

Kuran dışındaki bütün ilimler bir meşgaledir, Hadis ve Fıkıh ilmi hariç

İlim, içinde: "bize anlattı" ifadesi olandır, bunun dışındakiler ise şeytanların vesveseleridir

وقال مناجياً رب العالمين هذه الأبيات الجميلة

قلبي برحمتك اللهم ذو أنس في السر والجهر والإصباح والغسل

ما تقلبت من نومي وفي سنتي إلا وذكرك بين النفس والنفس
لقد مننت على قلبي بمعرفة بأنك الله ذو الآلاء والقدس
وقد أتيت ذنوبا أنت تعلمها ولم تكن فاضحي فيها بفعل مسي
فامنن علي بذكر الصالحين ولا تجعل علي إذا في الدين من لبس
وكن معي طول دنياي وآخرتي ويوم حشري بما أنزلت في عبس

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a şu güzel beyitlerle münacatta bulundu:

Allah'ım! Gizli, aşikâr, sabah ve akşam her zaman kalbim rahmetinle ünsiyet bulur

Uykumda sağa sola dönerken, senin zikrin her zaman nefesim ve nefsimdedir

Nimetlerin sahibi ve Kuddus oluşunu kalbime ilham etmekle bana minnet verdin

Bildiğin bir takım günahlar işledim, yaptıklarımın dolayı beni rezil etmedin

Salihlerin zikriyle bana lütfet, dini anlamada da önüme engel ve şüphe çıkarma

Abese (suresinde) indirdiğin gibi; dünyamda, ahiretimde ve haşir günümde benimle ol

إنهم عباد الله قال الشافعي فيهم:
إن لله عبادا فطنا تركوا الدنيا وخافوا الفتننا
نظروا فيها فلما علموا أنها ليست لحي وطننا
جعلوها لجة واتخذوا صالح الأعمال فيها سفنا

Şafii; Allah'ın Salih kulları hakkında şöyle der:

Allah'ın öyle zeki kulları vardır ki; onlar fitnelerden korkup dünyayı terk ettiler

Onlar dünyanın yaşayan (Salih kullar) için yurt olmadığını anlayınca;

Onu bir dalga kabul edip salih amelleri orada kendileri için gemi yaptılar

الفتاة والتوكل على الله في طلب الرزق:

إذا أصبحت عندي قوت يومي فخل الهم عني يا سعيد
ولا تخطر هموم غد ببالي فإن غدا له رزق جديد
أسلم إن أراد الله أمرا فأترك ما أريد لما يريد

Rızkı talep etmede tevekkül ve kanaat:

Yanımda günlük azığımla olduğunda gam benden uzak olur Ey Sait!

Yarınki endişeler aklıma gelmez, zira yarın için ayrı bir rızık vardır

Allah emredici olarak bir şey dilemişse ona teslim ol, istenen şeyi de onun iradesine bırak

الصمت والكلام:

قالوا سكت وقد خوصمت قلت لهم إن الجواب لباب الشر مفتاح
والصمت عن جاهل أو أحمق شرف وفيه أيضا لصون العرض إصلاح
أما ترى الأسد تخشى وهي صامته والكلب يخشى لعمرى وهو نباح

Susunluk ve Konuşmak:

Dediler ki; husumete maruz kaldın ve sustun, ben de onlara: Cevap vermek, şer (kötülük) kapısının anahtarıdır dedim

Cahil ve ahmağa karşı susmak şereftir, aynı zamanda onda ırzı korumak vardır.

Görmüyor musun aslan korkuyor ve susuyor, köpek ise korktuğunda havlar.

كيف تعاشر الناس وتعاملهم:

كن ساكنا في ذا الزمان بسيره وعن الورى كن راهبا في ديره
واغسل يديك من الزمان وأهله واحذر مودتهم تنل من خيره
إنني اطلعت فلم أجد لي صاحبا أصحابه في الدهر ولا في غيره
فتركت أسفلهم لكثرة شره وتركت أعلاهم لقلته خيره

İnsanlara nasıl davranılır:

Dünyanın akışına karşı sakin ol, insanlara karşı da mabedindeki rahip gibi ol.

Dünya ve ehlinden elini-eteğini çek, onların dostluğundan

sakınırsan hayra nail olursun.

Ben gözlemedim, fakat kendime orada bir dost bulamadım, ne dünyadan ne de ehlinden

من هو الفقيه؟

إن الفقيه هو الفقيه بفعله ليس الفقيه بنطقه ومقاله
وكذا الرئيس هو الرئيس بخلقه ليس الرئيس بقومه ورجاله
وكذا الغني هو الغني بحاله ليس الغني بملكه وبماله

Fakih kimdir?

Fakih; söz ve konuşması ile değil, ameliyle fakih olan kimsedir
Lider de; kavmiyle ve adamlarıyla değil, ahlakıyla lider olandır
Zengin ise; mal ve mülküyle değil, haliyle zengin olan kimsedir

لا تنطق بالسوء:

إذا رمت أن تحيا سليما من الردى ودينك موفور وعرضك صين
فلا ينطقن منك اللسان بسوأة فلكك سوءات وللناس ألسن
وعيناك إن أبدت إليك معانبا فدعها وقل يا عين للناس أعين
وعاشر بمعروف وسامح من اعتدى ودافع ولكن بالتي هي أحسن

Kötü söz söyleme:

Her türlü kusurdan arınmış, dinin kâmil ırzın korunmuş olarak yaşamak istersen,

Dilin kötüyü konuşmasın, sen her yönünle kusurlu olursan tabi ki; insanların da dili vardır.

Gözün sana ayıpları gösterirse onu bırak ve de ki: “ Ey göz, insanların da gözleri var.”

İyilikle muamele et, haddi aşan kimseyi de hoş gör ve onu güzel bir şekilde sav

من عرف الدهر:

أرى حمرا ترعى وتعلف ما تهوى وأسدا جياعا تظماً الدهر لا تروى
وأشراف قوم لا ينالون قوتهم وقوما لنا ما تأكل المن والسلوى

قضاء لديان الخلاق سابق وليس على مر القضا أحد يقوى
فمن عرف الدهر الخؤون وصرفه تصبر للبلوى ولم يظهر الشكوى

Dünyayı bilen kimse:

Bir taraftan istedikleri gibi otlanıp beslenen merkepleri, diğer yandan ömür boyu aç ve susuz kalarak suya hasret olan aslanları görüyorum

Kavmin ileri gelenleri yiyecek azık bulamazken, bazı kimseler ise kudret helvası ve bildircin eti yemiyor

Bu durum kâinatı yaratan Yüce Mevla'nın bir hükmüdür, elbette ki; hükmüne karşı koyacak yoktur.

Hain dünyanın yaptıklarını ve yüz çevirip gittiğini bilen kimse, gelecek belalara karşı da şikâyetçi olmaz.

صدق الشافعي حين قال أن الدهر يومان:

الدهر يومان ذا أمن وذا خطر والعيش عيشان ذا صفو وذا كدر
أما ترى البحر تعلو فوقه جيف وتستقر بأقصى قاعه الدرر
وفي السماء نجوم لا عداد لها وليس يكسف إلا الشمس والقمر

“Dünya iki gündür” dediğinde Şafii gerçekten doğru demiştir:

Dünya iki gündür; biri emniyet içinde geçen, diğeri ise tehlikede geçendir. Yaşam da iki gündür, biri safa ile geçen (mutlu), diğeri ise keder ve üzüntü ile geçendir.

Deniz yüzeyinde çerçöpün, incilerin ise denizin altında yer aldığını görmez misin?

Gökyüzünde sayısızca yıldız bulunmakta iken, onları sadece ay ve güneş örtmektedir.

العفاف والزنا دين وديان:

عفوا تعف نساؤكم في المحرم وتجنبوا ما لا يليق بمسلم
إن الزنا دين فإن أقرضته كان الوفا من أهل بيتك فاعلم
يا هاتكا حرم الرجال وقاطعا سبل المودة عشت غير مكرم
لو كنت حرا من سلالة ماجد ما كنت هتাকা لحرمة مسلم
من يزن يزن به ولو بجداره إن كنت يا هذا لبيبا فافهم

من يزن في قوم بألفي درهم يزن في أهل بيته ولو بالدرهم

İffet ve zina dönücü bir borçtur:

İffetli olun ki; kadınlarınız da haramlar konusunda iffetli olsunlar,
Bir Müslüman'a layık olmayan şeylerden de uzak durun

Şüphesiz ki zina bir borçtur, eğer sen onu borç alırsan, bil ki onun karşılığını ailende bulursun

Ey erkeklik hürmetini çiğneyen ve sevgi bağlarını koparan kimse, sen şerefli yaşantıya layık değilsin.

Eğer iffetli bir sülaleden hür bir kimse olsaydın, bir müslümanın iffetini çiğnemiş olmazdın.

Zina eden kimse mutlaka zinaya uğrar, duvarıyla dahi olsa, eğer akıllıysan o halde anla bunu.

Kim bir kavimde iki bin dirhemle zina etmişse, bir dirhemle dahi olsa onun ailesiyle de zina edilir.⁸⁷

Sonuç

Şafii; İslam fıkında olduğu gibi Arap Dili ve Edebiyatında da büyük bir otorite kabul edilmektedir. Hatta onun edebiyatçılığı, zaman itibariyle fıkıhçılığından daha öncedir. İnsanlar onu ilim ve irfan sahibi büyük bir imam olarak tanıdıklarından, ondan faydalanmak için onun ilim halkalarına büyük bir şevkle katılmışlardır. Şafii; Fustat'ta, Amr b. el-As camiinde kurduğu ilim halkalarıyla insanlara hep ilim ve irfan saçmıştır. Kuran, hadis, tefsir, Arap dili, nahiv ve şiir gibi konularda günlük olarak önemli dersler vermiştir.

Şarkiyatçı Philip K. Hitti, Şafii hakkında şu tespitte bulunmuştur⁸⁸: Şafii'nin biyograficileri onun karakterinde kaydedecek zayıf bir nokta bulamadıkları gibi, araştırmalarında da yanlış hissini uyandıran herhangi bir kayda rastlamamışlardır. Özellikle gençlik yıllarındaki çöl okulunun etkilerini taşıyan edebi verileri en üst düzeyde bulunmaktadır. Berrak bir üslup ve keskin bir zekâyla kaleme alınmış eserleri hala hatırlanıp iktibas edilmektedir. Onun nazik ilim

⁸⁷ <http://www.arabpark.net>

⁸⁸ Philip K. Hitti, Arap Tarihinin Mimarları, s. 222 vd.

adamlığı, içindeki yüce gönüllülük, mütevazılık ve çilekeşlik gibi özellikleri bir güneş gibi parlamaktadır. Onun en çok dikkat çeken yanı ise, entelektüel bir şerefe ve kendisini gerçeğe vakfetmiş olmasıdır. O, etkin bir konuşmacı, tartışmacı ve bu hususta yenilmez bir özelliğe sahiptir.

Kaynaklar

- Arap Tarihinin Mimarları, Philip K. Hitti, Risale Yayınları, İst. 1995
- Behcetü'l-Mecalis ve Ünsü'l-Mücalis, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah el-Kurtubi, Daru'l-Kütüb, Beyrut, 1981
- Belagat Terimleri, Hikmet Akdemir, Nil Yayınları, İzmir, 1999
- Cevletün fi'l-İlmi ve'l-Ma'rife, Mahmut b. Muhammed Hilal, Reyyan Yayınları, Beyrut, 1994
- Divan-u İmam Şafii, Ömer Faruk et-Tabba', Darü'l-kalem, Beyrut, ts.
- el-A'lam, Hayreddin ez-Zirikli, Daru'l-İlm Lilmelayin, Beyrut 1989
- el-Cami li Ahkami'l-Kuran, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-Kurtubi, Daru'l-Fikr, Beyrut 1987
- es-Sebku't-Terbevi fi Fikri's-Şafii, Bedr Muhammed Melik-Halil Muhammed Ebu Talib, Mektebet'l-Menar el-İslamiyye, Küveyt, 1989
- İmam Şafii Hayatı ve Fıkıh Usulü İlmindeki Yeri, Şamil Dağcı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004
- İmam Şafii, Abdulgani ed-Dakr, Daru'l-Kalem, Dimaşk, 1990
- İslam Ansiklopedisi, MEB. 11/268
- Mu'cemu'l-Udeba, Yakut el-Hamevi, Daru'l-Fikr 3.Bs., Beyrut, 1980
- Tacettin Uzun, "İmam Şafii'nin Edebi Kişiliği Üzerine" Marife Dergisi, yıl: 2, sayı:1 Bahar dönemi: 2002 Konya
- Tevali et-Tesis fi Menakıbı el-İmam Muhammed b. İdris
- Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1999
- Marife Dergisi, yıl:2, sayı: 1 Konya, 2002